

*С.В.Мельник,
канд. екон. наук*

*V.S. Mel'nyk,
Candidate of Econ. Sci.*

ШВЕДСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СТРАХУВАННЯ

Abstract. Sweden has signed the many- and two-side agreements on social welfare with at least 20 countries. The analysis of the Swedish experience in the sphere of social insurance in the context of its account in the state's social activity in Ukraine yields a number of recommendations.

Для найбільш ефективної та раціональної розбудови молодшої української економіки, суспільства та держави в цілому корисним є вивчення, зіставлення відповідного досвіду країн-еталонів, тобто країн, що мають одні з найкращих досягнень у соціально-економічній сфері.

Серед країн, які досягли найвищого рівня якості, тривалості та комфортності життя, економічних результатів справедливо відносять країни Скандинавії. Заслужують поваги та заздощів Швеція, Фінляндія, Норвегія та Данія й тому, що більшість із цих досягнень світового рівня "прийшли" до цих відносно бідних на природні ресурси країн Північної Європи зовсім недавно, за якихось 35–40 років. У цьому контексті окремо виділяється Швеція, яка за показниками демократичного, економічного та соціального розвитку завоювала передові позиції у світі. Стали номінальними у спеціальній термінології, та і в лексиконі пересічних європейців такі визначення, як "шведська соціальна модель" та "шведський соціалізм". Слід зазначити, що феномену якогось там шведського дива не існує априорі. Має місце розгалужена фіскальна система, надвисокий рівень податків як на фізичних, так і на юридичних осіб, безповоротний, справедливий та безконфліктний механізм "вирівнювання" соціально-економічного розвитку 290 районів (муніципалітетів) та 20 областей (ланстингів) країни, обмежувально-стимулююча система недопущення суттєвого соціально-матеріального розшарування населення, глибока повага до законів, прав і свобод людини, спрямовані на високий економічний результат для громадянина та країни національний патріотизм, ментальність, якщо хочете, доросла наївність (яка виправдовується повною мірою).

Серед розмаїття передових інноваційних, управлінських, монетарно-фіскальних та інших шведських технологій особливе місце посідає соціальна політика, у т.ч. соціальний захист населення, де ключовою, сильною ланкою виступають соціальні механізми управління базового (локального) рівня. Розглянемо особливості шведської локальної моделі розбудови соціального благополуччя на прикладі столиці Швеції – м. Стокгольма.

У місті, за станом на 01.01.2007 р. налічувалося 781 тис. мешканців. У Великому Стокгольмі (адміністративної одиниці – ланстингу) – 1,9 млн. осіб. Адміністративно м. Стокгольм розподілено на 14 районів, де органами виконавчої влади виступають адміністрації та ради. У реалізації політики соціального захисту на місцевому рівні вони відповідають за:

- діяльність дошкільних закладів;
- розробку та реалізацію рекреаційних програм для дітей та молоді;
- надання послуг людям із обмеженими фізичними (розумовими) можливостями;
- догляд людей похилого віку та немічних престарілих;
- надання соціальних послуг та соціального забезпечення (соціальні пільги та допомога, підтримка та догляд за дітьми, молоддю і дорослими, консультації із сімейного права тощо);
- розробка та реалізація програм щодо захисту навколишнього середовища;
- обговорення бюджетних питань та питань реструктуризації боргів, ініціативи на базовому ринку праці;
- діяльність служб щодо приймання біженців;
- контроль за ціноутворенням на місцевих споживчих ринках тощо.

Міський бюджет м. Стокгольма

Доходна частина бездефіцитного бюджету міста у 2006 р. становила 33,8 млрд. шведських крон (3,6 млрд. євро). Міський бюджет затверджується міською радою щорічно в листопаді. Шкільні та дошкільні заклади, обслуговування людей похилого віку та багато іншого – все це вимагає повного фінансування із муніципального бюджету. Його доходи утворюються від податків, внесків, штрафів, державних грантів (субвенцій).

Із кожних зароблених 100 шведських крон мешканці шведської столиці платять податки за такими напрямками:

місту – 18,08;

адміністрації (раді) району міста – 12,27;

внесок на поховання (утримання міських цвинтарів) – 0,07.

Разом – 30,42 шведських крони (тобто 30,42%).

У 2006 р. 61,0% міського бюджету було перерозподілено між 14 районними радами (адміністраціями) головним чином для фінансування діяльності дошкільних, початкових та середніх освітніх закладів, соціальних служб для людей похилого віку та інвалідів, інших соціальних служб, підтримання чистоти й порядку на вулицях, у парках, водоймищах (у м. Стокгольмі налічується 375 тис. квартир та 44 тис. котеджів). Залишок міського бюджету розподілявся таким чином:

- діяльність, пов'язана із зайнятістю і освітою, – 15,0%;
- додаткова "підтримка" вулиць, парків і будівель – 12,0%;
- допомога із соціального добробуту – 4,0%;

- видатки на культуру і спорт – 4,0%;
- діяльність загальноміських соціальних служб – 3,0%;
- захист навколишнього середовища і додаткове (до державного і ланстингового фінансування) фінансування муніципальної охорони здоров'я – 1,0%.

Слід також навести приклад, як зайняті громадяни Швеції відраховували із свого заробітку видатки у функціональному розрізі (за станом на 01.07.2007 р.):

- пенсія за віком – 10,21%;
- медичне страхування – 8,78%;
- батьківське страхування (страхування на дітей) – 2,2%;
- пенсія на випадок втрати годувальника – 1,7%;
- відрахування на підтримку зайнятості – 4,45%;
- відрахування на випадок виробничого травматизму та професійних захворювань – 0,68%;
- податки на оплату праці – 4,4%.

Разом – 32,42%.

Соціальний добробут та благополуччя

Гарне здоров'я та самопочуття, право на належний догляд громадян уже тривалий час є головною метою в політиці соціального добробуту населення Швеції в цілому, та м. Стокгольма зокрема. Ця політика включає турботу про дітей, престарілих та інвалідів, підтримку та догляд за громадянами, які потребують різних видів соціальної допомоги, таких, наприклад, як особи, що зловживають алкоголем, особи із психо-соціальними проблемами, жінки, які зазнали насилля, тощо. Ключовою концепцією надання соціального патронату виступає підхід, за якого обов'язково знаходиться персональне рішення для кожного специфічного індивідуума.

Більшість соціальних послуг, що надаються у м. Стокгольмі, базується на відповідному законодавстві, а саме, на нормах Закону "Про соціальні послуги" та Закону "Про підтримку та обслуговування окремих категорій громадян із обмеженими можливостями".

Як правило, відповідальними за благополуччя, у т.ч. соціальний добробут громадян, виступають районні міські адміністрації. Вони тісно взаємодіють у цьому контексті із Державною адміністрацією соціальних послуг та її регіональними відділеннями, які надають різнопланові послуги районним адміністраціям та несуть загальну відповідальність за реалізацію у м. Стокгольмі загальноміських програм соціального благополуччя. Адміністрація соціальних послуг м. Стокгольма надає підтримку 150 недержавним організаціям з обсягом фінансування в 13 млн. євро на рік. Ці громадські організації переймаються такими благодійними справами, як бездомність, сирітство, підтримка осіб, які раніше зловживали алкоголем чи наркотиками, осіб із обмеженими, у т.ч. матеріальними, можливостями тощо.

Турбота про нужденні домогосподарства

Кожна районна в місті адміністрація (рада) несе головну відповідальність за турботу про дітей та сім'ї, окремих мешканців, які перебувають у нужді, злиднях або інших важких обставинах. Їм гарантується "базовий рівень" економічного добробуту. Кожна нужденна особа має право на отримання відповідної допомоги на реалістичній (фактичній) індивідуальній основі. Суттєвий акцент робиться саме на профілактичних, випереджувальних заходах щодо недопущення, по можливості, злиднів, на створенні умов для конструктивного діалогу (антиутриманського характеру) із нужденними сім'ями та сім'ями, що перебувають у зоні ризику.

Турбота про здоровий клімат у сім'ях з дітьми

Щоб забезпечити своєчасне реагування на потреби відповідних категорій населення, соціальні служби допомоги сім'ям з дітьми співпрацюють із центрами турботи про матерів і дітей, в яких надається консультативна допомога та інші форми підтримки молоді і майбутніх батьків. Ці центри, які взаємодіють із службами соціального добробуту і медичної допомоги, забезпечують консультаційну підтримку дівчатам та хлопцям-підліткам із питань особистісних та статевих зв'язків, контрацепції, шкідливості наркотиків тощо. Соціальні служби допомоги сім'ям з дітьми несуть остаточну відповідальність за благополуччя окремих дітей.

Для забезпечення найбільш ефективної реальної підтримки батькам останнім надається широкий спектр доступних послуг, а саме:

- групи підтримки для самотніх та неповнолітніх мам;
- програми навчання батьків у передпологових і післяпологових клініках;
- центри консультаційної допомоги сім'ям, де дітям можна обговорювати питання взаємовідносин між дорослими за сприянням з боку підготовлених фахівців-консультантів та вирішувати, якщо це можливо, окремі проблеми;
- зустрічі для примирення бажаючих розірвати шлюб, які проблеми щодо "розподілу", тобто подальшого проживання дітей з одним із батьків, не вирішили;
- групові центри, наприклад для місцевих іммігрантських груп, де можна отримати консультаційну допомогу і підтримку з питань догляду за дітьми, проживання і роботи в новому суспільстві;
- сім'ї підтримки, які доглядають дитину з одним батьком 1–2 вихідних на місяць, надаючи таким чином батьку (матері), а інколи і дитині, короткотерміновий відпочинок.

Соціальна допомога для підтримки місячного доходу

Люди, які не в змозі достатньо заробляти, у т.ч. для того, щоб утримувати себе і свої сім'ї, та які не мають більше ніяких інших джерел доходів, можуть отримувати

фінансову допомогу у вигляді щомісячних доплат до своїх доходів чи соціальних допомог. Найбільш частою причиною виникнення такого стану виступає повне або часткове безробіття. Ця допомога надається для покриття щоденних видатків відповідної категорії осіб на утримання будинку (квартири), ренту тощо. Розроблено багатовимірну шкалу видатків для окремих видів цієї категорії населення (одиначки, одружені/неодружені пари, батьки з дітьми), яка залежить і від розміру їхніх доходів.

Кількість домогосподарств м. Стокгольма, які отримували відповідну соціальну допомогу, за останнє десятиріччя дещо збільшилася. У 2004 р. 5,8% мешканців міста отримували цю допомогу протягом різних періодів часу. Як уже відмічалось раніше, в середньому близько 4,0% видатків міського бюджету витрачалося саме на виплату соціальної допомоги (підтримання місячного доходу).

Турбота про дітей

У середньому в м. Стокгольмі щодня народжується 60 немовлят. Як для Швеції в цілому, так і для її столиці зокрема, звичайною справою є ситуація, коли обидва батьків ходять на роботу, тому до догляду за дітьми висуваються особливо високі вимоги.

Міські служби надають послуги із дошкільного догляду за дітьми для батьків, які працюють чи навчаються, або за умови, коли в дитини виникають специфічні індивідуальні потреби у такому догляді. Сім'ї мають можливість вибирати ці послуги за такими видами: дитячі садки, няні вдома, часткове шкільне навчання, школи подовженого дня. Ця послуга є безоплатною та гарантованою на протязі трьох місяців після подання заяви. Останніми роками у м. Стокгольмі, окрім муніципальних, існують і кооперативні та приватні заклади із дошкільного догляду. У теперішній час близько 35,0% від усього обсягу послуг із догляду за дітьми надається саме приватними закладами. Наголос при цьому робиться на виявленні обдарованостей чи здібностей абсолютно кожної дитини, які повинні необхідним чином стимулюватися та розвиватися, щоб забезпечити можливість кожному малюку реалізувати свою індивідуальність у близькому та віддаленому майбутньому.

Підтримка людей із обмеженими можливостями

Забезпечення осіб цієї категорії постійно покращується і має досить високий рівень у порівнянні зі світовими аналогами. Головна мета політики Швеції у сфері допомоги людям з обмеженими можливостями – це їх повноцінна участь у суспільному житті і соціальна рівність. Останні законодавчі акти ще більше розширюють права осіб, які повинні мати можливість жити у своєму нормальному, інтегрованому до громади середовищі, а за їх бажанням, в ньому ж і отримувати послуги та підтримку, передбачені законодавством. Суттєвим компонентом такого підходу є те, що особи із значними обмеженнями мають право на персонального помічника (стюарда, супроводжувача тощо), який працює у штаті соціальних працівників міста, чи при-

ватним чином. Додатково інваліди забезпечуються "контактною" особою, грантами на допомогу вдома, спеціальними послугами із догляду за помешканням (прибирання, ремонт, охорона тощо).

Міська комунікаційна доступність

Столиця Швеції на початку нового тисячоліття "поставила" перед собою амбіційну мету – кожен комунікаційний об'єкт (вулиця, будівля, парк, одиниця міського транспорту, водоймище тощо) повинен бути доступним для всіх мешканців – осіб похилого віку, маленьких дітей, людей з обмеженими можливостями тощо. Для цього була застосована міська програма, яка складалася з 10 позицій, спрямованих на створення нової соціальної урбанізаційної інфраструктури. Необхідно зазначити, що ці плани сьогодні в більшості своїй втілені у життя. У місті скрізь облаштовано спеціальні ескалатори, які дають можливість інвалідам на колясках і з іншими пристосуваннями відвідувати крамниці, стадіони, лазні, ресторани, музеї, галереї тощо. Для водіїв з обмеженими можливостями виокремлено спеціальні автостоянки, у міському транспорті створені спеціальні сидячі місця із полегшеним доступом, встановлено більш як 10 тис. світлофорів із звуковими сигналами для незрячих та багато чого іншого.

Політика підтримки осіб з обмеженими можливостями

Кожні 3 роки міська влада розробляє план, в якому деталізуються необхідні заходи з покращення життя людей-інвалідів, у т.ч. у таких сферах, як вплив на прийняття рішення користувачів послуг, інформація, житлове господарство, послуги і догляд, зайнятість і дозвілля. Кожна районна рада міста має свій комітет, що переймається питаннями людей із обмеженими можливостями, в той час як спеціально сформований орган з представниками від осіб-інвалідів працює у тісній взаємодії із міськвиконкомом.

Спеціальні послуги інвалідам

У місті існує форма допомоги, яка включає, наприклад, широкий спектр продуктів та послуг, щоб полегшити життя людям з різними функціональними порушеннями. "Розмовляючі" журнали, газети та книги, послуги з ручного і звукового запису пропонуються особам із порушенням зору. Люди із порушенням слуху можуть користуватися спеціальними текстовими телефонами та послугами перекладача мови жестів. Служби технічної допомоги надають у користування інвалідні коляски, пристрої для перегортання сторінок книги, телефонні підсилювачі тощо. Різні групи людей з обмеженими можливостями отримують допомогу від домашніх інструкторів, які консультують стосовно того, як краще інвалідові справлятися з повсякденними проблемами. Районні адміністрації (ради) несуть основну відповідь

дальність за турботу про людей з обмеженими можливостями. Місто в цілому відповідає за організацію різних послуг удома, відповідні соціальні заклади для мешкання чи іншого перебування в них дітей чи дорослих, заходи і різні форми сприяння діяльності осіб, зайнятих доглядом за нужденними тощо.

Навчання дітей-інвалідів

Більшість дітей з обмеженими можливостями повністю інтегровано до звичайних дошкільних та шкільних закладів, де їх навчання та виховання підкріплюються діяльністю спеціально підготовлених штатних фахівців та педагогів. Додатково до цього існують спеціальні дошкільні заклади для глухих дітей та дітей із проблемами мовлення. Є також заклади для повного утримання розумово відсталих дітей та молоді. У м. Стокгольмі працює омбудсмен для осіб із обмеженими можливостями. Він надає підтримку в питаннях, пов'язаних із муніципальними спеціальними службами, тощо.

Турбота про людей похилого віку

Соціальні служби із догляду за престарілими у м. Стокгольмі дають можливість цим людям перебувати в домашніх умовах і там отримувати соціальні послуги та медичну допомогу. Ті особи, що не можуть цього собі дозволити через вікову немічність чи обмежені можливості, можуть отримати інше місце для мешкання, де їх потреби будуть задоволеними.

Близько 15,0%, або 115 тис., мешканців столиці – старші 65 років. З них кожний п'ятий користується щоденною допомогою соціальних служб (готування їжі, одягання, прибирання помешкання, закупівля продуктів тощо). Кожен десятий стокгольмець похилого віку мешкає в закладах спеціального типу житла для престарілих, де кожен з них, сплачує за його оренду, фінансово відшкодовує свою підтримку, догляд і харчування. За бажанням ця особа отримує свою власну кімнату.

Підтримка життя людей похилого віку

Більшість людей у віці мешкає у власних будинках (квартирах) та більш-менш самостійно доглядає за собою. Для того щоб надати цим людям можливість якомога довше жити незалежно і самостійно, їм пропонується перелік таких соціальних послуг:

- у вищого рівня закладах для помешкання люди, які, як правило, старші за 60 років, мешкають у стандартних (типових) квартирах, однак мають доступ до різноманітних видів соціальних послуг та спеціальних засобів. Вони самостійно приймають рішення щодо набору, обсягів та рівнів послуг;
- послуги з допомоги вдома надаються тим особам, які не в змозі самостійно себе обслуговувати;

- денні центри пропонують різні послуги та діють як місця для зустрічей, де престарілі люди за місцем свого мешкання можуть зустрічатися, щоб спільно приймати їжу, спілкуватися, малювати, читати, співати, відвідувати культурні заклади, проходити сеанси професійної терапії тощо;
- діяльність під час дозвілля, як наприклад, майстерні і групи для спільних розваг, часто організовується місцевими організаціями із соціального благополуччя чи об'єднаннями пенсіонерів;
- інші послуги, які включають годування (готування їжі, "страви на колесах"), подавання запобіжних сигналів у разі надзвичайних обставин, чергування і підтримка родичів, що надають допомогу з догляду, тощо.

Розглянутий досвід м. Стокгольма щодо реалізації політики соціального добробуту, соціального рівноправ'я та соціальної справедливості дозволяє зробити, принаймні, 5 узагальнених рекомендацій для України:

1. Потребують обов'язкової децентралізації бюджетна, регіональна, монетарна, фінансова та соціальна державні політики.

2. Без суттєвого скорочення тіньової економіки, корупції, зниження на порядок розшарування соціально-матеріального стану населення та соціально-економічного розвитку регіонів, Україна залишатиметься на узбіччі шляху до побудови соціально орієнтованої держави.

3. Досягнення високої соціальної планки можливе лише в умовах демократії та наявності громадянського суспільства, що передбачає реалізацію прав і свобод громадян, їх законслухняність, дотримання всіма без винятку єдиних норм законів.

4. Потребує перегляду вітчизняна прорадянська соціально-патерналістська система соціального захисту та соціального забезпечення, оскільки 22 млн. пільговиків, 241 вид пільг та соціальних гарантій в Україні перетворили певну частку населення на псевдоутриманців, соціальних спекулянтів, а інколи і "паразитів".

5. Обсяг збору та перерозподілу податків повинен відповідати поточним та перспективним програмам розвитку регіонів та країни, охоплювати всі доходи, майно, нерухомість та багатства кожного громадянина України. Тільки за таких умов можна буде започаткувати розбудову "української соціальної моделі вирівнювання доходів населення" та вітчизняну модель "вирівнювання" соціально-економічного розвитку її регіонів.

Другою не менш цікавою складовою соціальної політики Швеції виступає система соціального страхування.

У широкому розумінні шведське суспільство розглядає інститут соціального страхування як елемент економічної безпеки особи, домогосподарства у випадку хвороби, втрати працездатності, у похилому віці, сім'ям з дітьми. У Швеції соціальне страхування базується на засадах індивідуального підходу, тобто компенсує втрату доходу саме в той час, коли особа не в змозі самостійно підтримувати себе засобами до існування за допомогою оплачуваної роботи, наприклад, під час хвороби чи піклування за дітьми в домашніх умовах. Управління системою соціального страхування здійснюється Шведським агентством із соціального страхування. Воно фі-

нансується, як і в більшості країн світу, за рахунок комбінації внесків роботодавців і працівників, а також податків.

Соціальне страхування включає як універсальну матеріальну допомогу ("бенефіції") та допомогу на підставі вивчення засобів до існування, так і допомогу, яка залежить від доходів. Універсальна матеріальна допомога виплачується кожному отримувачеві за однаковою ставкою та включає в себе допомогу з догляду за дітьми, а також допомогу в разі усиновлення. Допомога на підставі вивчення засобів до існування складається із допомоги на житлово-комунальні потреби, житлову підтримку пенсіонерів, а також допомогу на утримання. Ці два види соціальної страхової допомоги не оподатковуються, тоді як допомога, що залежить від розміру доходів, підпадає під фіскальні процедури.

Сума виплат на основі споживчих цін і верхньої межі доходів

Деякі види допомоги із соціального страхування залежать від сум виплат на основі відповідних цін, які, у свою чергу, залежать від індексу споживчих цін. Це означає, що реальний обсяг допомоги залишається незмінним, незалежно від коливання загального рівня цін, тобто вона (допомога) у повній мірі враховує інфляцію як у країні в цілому, так і в окремих регіонах (ланстингах (наші області) та районах), зокрема, шляхом пропорційного індексування різних видів страхової допомоги.

Цінова базова сума для відрахувань соціальних внесків та податків у 2007 р. становила 40 300 шведських крон (близько 4340 євро). Верхня межа для страхування на випадок хвороби та допомоги у зв'язку з вагітністю складала 7,5, для допомоги у зв'язку з материнством – 10 цінових базових сум.

Витрати системи соціального страхування у Швеції

У 2005 р. видатки у масштабах країни на всі види соціального страхування склали 435 млрд. шведських крон або 46,8 млрд. євро. З них близько 52,0% "пішло" на пенсії, 32,0% – на виплати у зв'язку з хворобою та частковою втратою працездатності, 14,0% – на підтримку сімей з дітьми. Адміністративні витрати становили близько 2,0%, або 8,7 млрд. шведських крон (936 млн. євро).

Закон про соціальне страхування

Шведське соціальне страхування розподіляється на страхування за місцем мешкання, що стосується гарантованих державою виплат і допомог ("бенефіцій"), та страхування за місцем роботи, яке переймається виплатами на випадок втрати доходу. Обидва види страхування однаково застосовуються до осіб, що мешкають чи працюють у Швеції, тобто наявність шведського громадянства не є неодмінною умовою для страхування. Закон охоплює більшість систем страхування під управлінням Шведського агентства із соціального страхування і Адміністрації із додаткового пенсійного забезпечення.

Підтримка сімей з дітьми

Фінансова підтримка сімей з дітьми складається із страхування материнства, допомоги на дітей, допомоги на усиновлення, підтримки витрат на утримання, допомоги на житлово-комунальні потреби, допомоги з догляду за хворими дітьми і дітьми-інвалідами, дитячих пенсій і пенсійних прав на час, витрачений для догляду за дітьми.

Матеріальна допомога виплачується максимум за 480 днів. За період 390 днів розмір виплачуваної допомоги еквівалентний доходу одного з батьків, якого обрано для обрахунку при призначенні допомоги на випадок хвороби (з доходом не вище 80,0% рівня верхньої межі доходів). Батьки з низьким доходом чи взагалі без нього отримують мінімальну допомогу на протязі 390 днів у розмірі 180 шведських крон (19,4 євро) на день. Матеріальна допомога може (за окремим рішенням) бути подовженою на протязі 90 днів для всіх без винятку отримувачів ("багатих" і "бідних") на мінімальному її рівні.

Допомога на дитину виплачується на всіх дітей у віці до 16 років. У 2007 р. вона складала 1050 шведських крон (112,9 євро) на місяць. Додаткова допомога виплачується сім'ям, де є декілька дітей.

Допомога на утримання може виплачуватися на дитину, батьки якої не живуть разом. Максимальна її сума становила 1273 шведських крон (136,9 євро) на місяць. Вона видається батьку чи матері, з яким (якою) живе дитина. Батьки, які повинні виплачувати кошти на утримання дитини (аліменти), мають компенсувати державі всю або часткову суму відповідних витрат.

Домашні господарства з дітьми, які мешкають вдома, та сім'ї з правами доступу до дітей мають можливість отримувати допомогу на оплату житла. Її розмір залежить від витрат на проживання, площі житла, доходу сімей і кількості дітей.

Батьки дитини, яка хворіє чи є інвалідом, можуть звернутися по допомогу з догляду за відповідною категорією дітей. Для того щоб мати право на відповідну допомогу, враховуються такі умови: дитина потребує спеціального спостереження і догляду протягом не менше 6 місяців або якщо її інвалідність пов'язана з додатковими витратами.

Держава надає грант в розмірі 40 000 шведських крон (4302 євро) на витрати, пов'язані з усиновленням дитини в межах Швеції.

У теперішній час шведський уряд реформує політику у сфері підтримки сім'ї, що передбачає введення таких нових підходів, як система ваучерів з догляду за дитиною, бонус гендерної рівності, добровільна муніципальна допомога на дітей, підвищення освітньої частки у фінансуванні дошкільних закладів тощо.

Фінансове забезпечення хворих інвалідів

Основними формами допомоги, що надаються в разі втрати працездатності внаслідок хвороби, є матеріальна допомога на фізичну реабілітацію, компенсації: за реалізацію заходів із професійної реабілітації; витрат на лікування хвороби; на під-

вищення "активності", за понесені моральні, фізичні та матеріальні збитки від професійної травми.

Соціальне страхування відповідного спрямування надає компенсації в разі хвороби (травми), які зменшують працездатність не менш як на 25,0%. Роботодавець оплачує допомогу на протязі перших 2 тижнів, після чого виплати здійснює агентство із соціального страхування. Допомога визначається на підставі доходу пострадалого, з якого здійснювалися відрахування на "бенефіції" на випадок хвороби. Виплата може здійснюватися у повному розмірі, у розмірі трьох чвертей, половини або чвертини від суми доходу, залежно від ступеня втрати працездатності. У деяких випадках шведське агентство із соціального страхування може приймати рішення щодо надання допомоги на компенсацію за поїздки на роботу та з роботи, замість допомоги на випадок хвороби. За перший день страхового випадку ніяка допомога не виплачується (період очікування).

Компенсація на випадок хвороби та компенсація на підвищення "активності" – це назви допомоги в реформованій системі соціального забезпечення у зв'язку з втратою працездатності. Компенсація на підвищення "активності" виплачується молодим застрахованим особам у віці 19–29 років, в той час як компенсація на випадок хвороби – застрахованим особам у віці 30–64 роки. Ці форми компенсацій можуть бути надані особам з постійною чи довготривалою (більше 1 року), повною чи частковою втратою працездатності через хворобу чи з інших причин, які призвели до певної втрати їхньої здатності до фізичної чи розумової роботи. Компенсація на випадок хвороби видається на визначений або невизначений термін. Компенсація на підвищення "активності" завжди визначається на той чи інший період (найбільше на 3 роки за один раз). Ці два види компенсацій виплачуються в повному обсязі, в розмірі трьох чвертей, половини або чверті від відповідного розміру допомоги та залежно від ступеня втрати працездатності. Вони також складаються із залежної від доходу та гарантованої частин. Такі компенсації захищені від впливу інфляції шляхом щорічного їх перерахунку на основі зміни індексу цін.

Державна пенсійна система

Пенсії в державній пенсійній системі базуються на доходах протягом усього життя і складаються із декількох частин. Пенсія, залежно від доходів, включає "доходну" та "преміальну" частини. Перша пов'язана з економічним зростанням країни, тому пенсійна система розбудована таким чином, щоб мінімізувати вплив демографічних чинників. Вік виходу на пенсію у Швеції є гнучким, до "трудоного" стажу включається період догляду за дітьми, військової служби, навчання. Існують також соціальні (мінімальні) пенсії (гарантовані мінімальні пенсії, підтримка людей похилого віку, допомога на житло) для людей з низькими доходами чи тих, хто їх зовсім не має. Крім того, для більшості зайнятих обраховується професійна пенсія.

Застраховані особи, їх роботодавці та, в окремих випадках, держава, відраховують пенсійні внески, розмір яких становить 18,5% від валового заробітку. Із цього

внеску 16 відсоткових пунктів іде до пенсійної частки, тобто "доходної" пенсії, а решта – відкладається на індивідуальний пенсійний рахунок "преміальної" пенсії. Таким чином, "доходна" пенсія (у Швеції її називають "РАУГ") являє собою аналог української солідарної пенсії, за яким здійснюється перерозподіл доходів від працюючого населення до непрацюючого (у цьому є шведська відмінність, оскільки в Україні працюючі пенсіонери отримують часто-густо не просто високі, а надвисокі пенсії) покоління пенсіонерів. "Преміальна" пенсія – це аналог української накопичувальної пенсійної системи, яка так і не створена. Базова сума на підставі доходів застрахованих осіб, пов'язана з індексом доходів, запровадженим у Швеції під час пенсійної реформи на початку третього тисячоліття. Індекс доходів вимірює зміну середнього доходу на національному рівні. Таким чином, індексація розмірів "доходних" пенсій напряму прив'язана до рівня розвитку економіки Швеції.

Для тих, хто не заробив мінімально пристойної пенсії, гарантована спеціальна мінімальна пенсія, яка виплачується пенсіонерам, починаючи з їх 65-річного віку, за умови, що вони не менш як 40 років мешкали (мешкають) у Швеції. Підтримка на утримання людей похилого віку може виплачуватися тим, у кого низька або відсутня гарантована пенсія. Допомога на житло пенсіонерів є важливою складовою базового соціального захисту. У теперішній час таку допомогу отримує близько півмільйона пенсіонерів (5,5% від чисельності населення Швеції).

Страховання на випадок безробіття

У більшості країн світу страхування на випадок безробіття є частиною системи соціального страхування. Швеція у цьому випадку пішла своїм шляхом, інтегрувавши відповідні страхові фонди до інституціональної структури з регулювання ринку праці та зайнятості.

Взаємодія системи соціального страхування з директивами ЄС

Законодавство ЄС застосовується у Швеції починаючи з 1994 р. У ЄС наявна деталізована система правил (процедур, дескрипторів) застосування у сфері соціального забезпечення та соціального страхування в країнах – членах ЄС. Вони в основному викладені у Правилах ЄС за № 1408/71 щодо застосування схем соціального забезпечення для зайнятих та членів їх сімей, які переміщуються в межах Союзу. Крім того, ця нормативна база поширюється і на працівників інших європейських країн (Ліхтенштейн, Ісландія, Швейцарія, Норвегія). Вона дає право громадянам, які переміщуються з однієї країни до іншої з метою роботи, на прийнятний рівень соціального захисту, у т.ч. за допомогою соціального страхування.

Координація різних видів соціальної допомоги в країнах ЄС свідчить про те, що люди, які мають відповідний рівень та вид соціальної допомоги, не втрачають його в іншій країні ЄС. Крім цього, Швеція уклала багато- та двосторонні угоди про соціальне забезпечення з більш як 20 іншими країнами.

Розгляд шведського досвіду у сфері соціального страхування в контексті його врахування при соціодержавотворчій діяльності в Україні дозволяє зробити 8 узагальнених рекомендацій:

- поступова інтеграція фондів соціального страхування в Україні є вірно обраним шляхом до оптимізації адміністративних та інших непрямих витрат;
- консолідація страхових внесків найманими працівниками та роботодавцями повинна бути принаймні паритетною, а їх обсяг досить високим, ураховуючи і довготривалу перспективу демографічних негараздів;
- важливою, якщо не найголовнішою, в українській моделі соціального страхування повинна стати система оцінювання, вивчення, прозорості, відповідності та доречності страхових виплат та їх обсягів. Без децентралізації органів управління, детінізації економіки, реальних антикорупційних заходів, "інвентаризації" сьогodнішніх державних утриманців (інвалідів, "чорнобильців", "псевдопільгових" чи "високорозмірних" пенсіонерів тощо) про це нічого навіть і мріяти;
- потребують поступового перегляду доктрина отримання пенсій зайнятими пенсіонерами, запровадження схеми виходу на пенсію жінок починаючи з 60 років;
- акцент управління соціальним забезпеченням у цілому та соціальним страхуванням зокрема повинен переміститися в максимально можливих обсягах до регіональних та базових рівнів;
- потребують вирішення питання компенсаційних виплат, санкцій, обмежень та мінімізації соціального захисту тих громадян та членів їхніх сімей, які не формують вітчизняні соціальні фонди, оскільки збагачують інші країни як нелегальні трудові мігранти;
- необхідно підвищити на порядок виплати держави громадянам, які всиновлюють українських дітей;
- слід зрівняти в соціальних страхових правах іноземців, зайнятих в Україні, з українськими громадянами.

-
1. The city of Stockholmstad The International Department at Stockholm City Hall. – 2007. – 35 p.
 2. www.sweden.gov.se
 3. Grafts service / Ministry of Health and Social Affairs, Sweden. -Stockholm. – April. – 2007. – p. 4.
 4. Local government in Sweden-organization, activities and finance / The Ministry of Finance. – 10333 Stockholm. – 2007. – 20 p.
 5. Levels of local democracy in Sweden / Swedish Association of Local Authorities and Regions. – 2007. – 22 p.